

nen 2001). Sitä edelsi vuonna 1997 tehty kysely, jonka tavoitteena oli saada kokonaiskuva kirjallisuudenopetuksen toteutumisesta ja sitä määrittävistä tekijöistä. Sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä sisältävä lomake lähetettiin 104:lle opettajalle, joista 73 vastasi kyselyyn. Opettajien kirjallisuuskäsitystä tarkastellaan tässä opetuksen tavoitteita sekä opetuksen lähestymistapoja koskevien käsitysten kautta.

Sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksessa kirjallisuudenopetuksen tärkeimpänä tavoitteena opettajat pitivät opiskelijan persoonallisuuden kehityksen ja henkisen kasvun tukemista. Luettavan kirjallisuuden valintaa suuntasi useimmiten joko samanaikaisesti opiskeltava teema tai opiskelijoiden kiinnostus. Temaattisen integraation nähtiin edistävän kirjallisuudenopetuksen asemaa, motivoivan opiskelijoita sekä eheyttävän heidän oppimistaan, kuten seuraava aineistoesimerkki osoittaa.

Tuntimäärä on pieni ja opetettavia asioita paljon, joten teemaan liittyvä kirjallisuus saa parhaiten tilaa. Opiskelijat oppivat yhdistämään tiedon ja elämyksen ja ovat yleensä hyvin motivoituneita lukemaan jotakin kokonaisuutta tukevaa kaunokirjallisuutta. Moni ehkä oppii siitä eniten.

Opiskelijan kiinnostuksen pohjalta tapahtuvan teoksen valinnan nähtiin lisäävän erityisesti lukemismotivaatiota. Opettajat olivat yleisesti sitä mieltä, että sosiaali- ja terveysalalle soveltuvan kirjallisuuden tuli käsitellä sairautta ja vammaisuutta sekä ihmisen eri elämänkaaren vaiheita. Kirjallisuutta tarkasteltiin opetuksessa ensisijaisesti *lukukokemuksena*, toiseksi *viestinä maailmasta* ja kolmanneksi *sanataideteoksena*. Vaikka jaottelu on keinotekoinen, se heijastaa jossain määrin opettajan tapaa suunnata opiskelijoiden toimintaa.

Opetuksen eri lähestymistapojen paremmuuden arviointi osoittautui vaikeaksi, koska opettajien mukaan lähestymistapa riippuu aina monista tekijöistä. Ryhmä, tilanne, tavoitteet, tehtävät, kirjallisuus, muiden aineiden opetusmenetelmät ja opettajan kokemus vaikuttavat opetuksen toteutukseen. Yleisesti ottaen hyväksi katsottiin sellainen lähestymistapa, joka käynnistää syvällistä keskustelua ja tuo esiin erilaisia näkökulmia. Opettajat vaikuttivat olevan tietoisia eri lähestymistapojen eduista ja haitoista ja he tarkastelevat niitä suhteessa tavoitteisiin. Osa opettajista pyrki saavuttamaan useita tavoitteita, osa taas rajasi opetuksensa yksittäiseen, tärkeäksi katsomaansa tavoitteeseen. Opettajien käsitykset kertoivat opiskelijälähtöisyydestä ja hyvästä opiskelijantuntemuksesta.

Kyselyn lopussa opettajia pyydettiin vielä kokoavasti kuvaamaan oma näkemyksensä kirjallisuudenopetuksen merkityksestä hoitoalan ammatin oppimiselle. Osasta vastaajista kävi ilmi, että sosiaali- ja terveystieteiden kirjallisuudenopetus ottaa lähtökohdakseen kirjallisuuden välineellisen funktion. Kirjallisuus nähdään tällöin sekä ominaislaatunsa että lukijassa käynnistämien prosessien ansiosta keinona rikastuttaa opiskelijan itsetuntemusta ja ihmiskuvaa. Tätä näkemystä kuvaa seuraava aineistoesimerkki:

Kirjallisuudenopetuksesta tekniikan ammattioppilaitoksessa

Teknillisessä ammattioppilaitoksessa kirjallisuuden opiskelu on mahdollista taiteen ja kulttuurin opintojaksossa sekä äidinkielen kursseilla. Kirjallisuudenopetuksen haasteita kuvastaa yhtäältä se, että kirjallisuusaiheita on vaikea integroida tekniikan ammatillisiin sisältöihin, mikä on esimerkiksi hoitoalalla selvästi helpompaa. Toisaalta kirjallisuuden opettaja joutuu kohtaamaan teknillisessä ammattioppilaitoksessa opiskelijoita, joille kaunokirjallisuus on joko kokonaan vierasta tai mielikuvan tasolla jopa vastenmielistä.

Miten ammatillisen oppilaitoksen opiskelija saadaan kiinnostumaan kaunokirjallisuudesta, jos hän ei ole siihen mennessä lukenut yhtään kaunokirjallista teosta? Tämä kärjistynyt kysymys on olennainen varsinkin teknisessä ammattioppilaitoksessa. Monesti alle 20-vuotiaalle opiskelijalle kirjallisuus saa arvonsa sen käyttötarkoituksen mukaan eikä esteettisten ominaisuuksiensa vuoksi.

Havaintoni mukaan sanataide jää monen opiskelijan mieleen siten, että he jatkavat lukuharrastusta kirjallisuuskurssin jälkeen. Jäätään kerran kiinni kaunokirjallisuuteen opiskelija ei luovu fiktion tenhosta. Opettaja ei kuitenkaan voi määritellä, millaisista kirjoista opiskelijan pitäisi haltioitua. Esimerkiksi tekniikan alan ammattioppilaitoksessa kirjallisuutta opiskelevat ammattikoululaiset ovat harvoin kiinnostuneita juuri niistä kirjoista, joita heidän ikäisilleen nuorille on kirjoitettu.

Mallina toimimisen lisäksi opettajan tärkeä tehtävä on tukea opiskelijakeskeistä kirjallisuuskeskustelua. Opiskelijan kirjallisuuskäsityksessä saattaa olla monenlaisia puutteita. Käsitys voi olla hahmottomaton, eli opiskelija ei osaa kertoa ollenkaan, millaisista kirjoista hän pitää ja millaisista ei. Toiseksi opiskelijan kirjallisuuskäsitys voi olla perusteeton, eli opiskelijalla ei ole perusteita eikä tietoa kaunokirjallisuuden arvottamisesta. Kolmanneksi opiskelijan kirjallisuuskäsitys voi olla pelkistynyt. Opiskelijan asenne esimerkiksi runoihin on ylimalkainen, eikä pelkistämisperusteilla ole perusteluja. Neljänneksi opiskelijan kirjallisuuskäsityksessä voi ilmetä staattisuutta, jos opiskelija ei muuta käsityksiään toisiksi. Viidenneksi kirjallisuuskäsityksessä voi korostua elämyskeskeisyys, jolloin opiskelija määrittää kirjallisuuden arvon yksinomaan sen tuottamien elämysten (nautinnon) perusteella.

Kokonaisen teoksen lukemista ei voi perustella merkittävänä lukemisharrastuksen virittäjänä. Yhden tai useammankin teoksen lukeminen ammatillisen kirjallisuuskurssin aikana toimii parhaimmillaan ainoastaan suunnannäyttäjänä kirjallisuuden pariin. On myös vaikea valita sellaista yksittäistä teosta, joka palvelee kaikkien opiskelijoiden henkilökohtaisia ja ammatillisia tarpeita. Siksi kirjallisuuskursseilla olisi ehkä parempi perehtyä useisiin lyhyehköihin teksteihin tai kaunokirjojen osiin.

kirjallisuutta ja sen lukemista omalla ammattialallaan. Ammatillisen opiskelijaryhmän erityispiirteiden kieltäminen ei ole mielekästä eikä järkevää kirjallisuudenopetuksen tavoitteiden toteuttamista.

Lähteet

Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteet 1995. Terveys- ja sosiaaliala. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, Lähihoitaja. Toinen aste. Helsinki: Opetushallitus.

DARBYSHIRE, PHILIP 1994: Understanding caring through arts and humanities: a medical/nursing humanities approach to promote alternative experiences of thinking and learning. *Journal of Advanced Nursing*, 19. 856–863.

ESKOLA, KATARINA 1985: Kirjallisuuskäsitysten yhteisöllisyys. *Lukeminen – reseptio – tulkinta*. Toim. Yrjö Hosiaisuus. Kirjallisuudentutkijoiden seminaari Tampereen yliopistossa 3.–4.5.1985. Tampereen yliopiston Kotimaisen kirjallisuuden julkaisuja 26. 116–123.

GROSSMAN, PAMELA L. 2001: Research on teaching literature. *Handbook of research on teaching*. V. Richardson (Ed.). Washington, D.C.: AERA. 416–432.

HOLLAND, NORMAN 1968: *The dynamics of literary response*. New York: Columbia University Press.

LAHTINEN, AINO-MAIJA 2001: Kertovat tekstit opiskelijoiden kokemina ja tulkitsemina sosiaali- ja terveysalan ammatillisessa koulutuksessa. *Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia* 226. Helsinki: Helsingin yliopisto.

PALMER, WILLIAM 2003: Simple, surprising, useful? Three questions for judging teaching methods. *Pedagogy. Critical approaches to teaching literature, language, composition, and culture*. 2003(3) 2. 285–287.

ROSENBLATT LOUISE M. 1983/1938: *Literature as Exploration*. New York: The Modern Language Association of America.

SEGERS, RIEN T. 1985: *Kirja ja lukija. Johdatusta kirjallisuudentutkimuksen uuteen suuntaukseen*. Suom. Lili Ahonen. Tietolipas 97. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. *Suomi (o)saa lukea. Tietoyhteiskunnan lukutaidot -työryhmän linjaukset*. Opetusministeriön työryhmän muistioita 4:2000. Helsinki: Opetusministeriö.

Julkaisematon lähde

LAHTINEN, AINO-MAIJA: Kirjallisuudenopetuksen asema ja merkitys sosiaali- ja terveysalan ammatillisessa koulutuksessa 1990-luvun lopulla. Kysely sosiaali- ja terveysalan äidinkielen opettajille.